

Voorwoord

De taak die ik mezelf in dit boek gesteld heb is een uitdagende: een onderzoek instellen naar de dynamiek van heelheid als een alomvattend principe. Uiteraard vereist deze onderneming een zo samenvattend en omvattend mogelijk perspectief, dat tot op zekere hoogte de veelvormige en multi-dimensionale aard van het bestaan omvat.

Zoals ik het zie zijn wij, de menselijke bewoners van onze planeet, momenteel betrokken bij een hele samenloop van elkaar wederzijds versterkende ontwikkelingen, die verreikende implicaties hebben voor alle leven op aarde en voor het menselijk bewustzijn. Een daarvan is de voor het eerst in de geschiedenis voorkomende wereldwijde onderlinge afhankelijkheid van volkeren of naties, die teweeg is gebracht door de moderne vormen van massaproductie, handel, communicatie en transport – ontwikkelingen die op hun beurt weer mogelijk zijn gemaakt door de moderne wetenschap en de technologie. Nieuwe vormen van technologie die nu ten tonele verschijnen zullen de maatschappelijke verbondenheid nog verder intensiveren. De verandering die nu al tot stand is gebracht is van groot belang, en het meest opmerkelijke kenmerk ervan is dat al de verschillende aspecten van het maatschappelijke leven, op zichzelf genomen en gezamenlijk (zoals politiek-economische toestanden, mensenrechten, de kwaliteit van het milieu, internationale veiligheid en vrede), vrijwel niet van elkaar te scheiden zijn. Het maakt van ons onze broeders hoeders, of we daar nu klaar voor zijn of niet.

Deze wereldomvattendheid illustreert op opmerkelijke wijze een fundamentele stelling van de eeuwige wijsbegeerte, namelijk dat de verschillende dimensies van het bestaan, zoals de spirituele en morele, de mentale, emotionele en fysieke, onontwarbaar en op dynamische wijze met elkaar verband houden.

Voorlopig lijken de onderlinge afhankelijkheden de onenigheid, de onderlinge strijd en de conflicten tussen de betreffende groepen en naties alleen maar te verergeren. Niettemin beïnvloedt deze wijd verspreide toestand op waarneembare wijze de denkwijze en het gedrag van naties ook op een positieve manier, al was het maar uit puur eigenbelang. De verschillende naties en volkeren worden in toenemende mate gedwongen en aangespoord om de gemeenschap als geheel te ondersteunen. Op de lange duur, tenzij we onszelf vernietigen, zal het dwingende feit dat we een kleine planeet met elkaar delen in combinatie met bepaalde andere diepgaande ontwikkelingen krachtig bijdragen tot een verdraagzaam, breder, omvattender perspectief – en uiteindelijk tot een planetair bewustzijn.

De andere opmerkelijke en met elkaar verband houdende ontwikkelingen die ik in gedachten heb zijn:

- de hedendaagse heroriëntatie in de wetenschap die zich bezighoudt met de problemen van gehelen en heelheid, waarbij de wetenschap bijvoorbeeld steeds vaker mechanistische modellen vervangt door organicistische, en van structuur-gericht denken overstapt op proces-gericht denken;
- de wijze waarop onze snel groeiende kennis in toenemende mate samenhang begint te vertonen;
- de verschijning van studies over symboliek, mythologie en de religieuze tradities van de gehele wereld – studies die op treffende wijze de transcendente universaliteit van het menselijk denken onthullen;
- en, dankzij deze verschillende ontwikkelingen, het groeiende besef dat religie, filosofie, wetenschap en kunst in harmonie zijn met elkaar en elkaar aanvullen.

Een tweeledig doel van mij zal zijn iets van de bijzonderheden van deze ontwikkelingen te onderbouwen en hun onderling verband te tonen. In mijn ogen brengen deze ontwikkelingen en inzichten bovendien nadrukkelijk het fundamentele principe van heelheid, of eenheid-in-verscheidenheid, onder de aandacht. Juist op het moment dat het noodzakelijk is

geworden om ons dit basisprincipe van ons bestaan in herinnering te brengen, duikt het, door een schijnbare synchroniciteit, op een nieuwe wijze aan alle kanten op.

Wat betekent voor ons een alles doordringende heelheid? We worden door de toestand van onze wereld en de huidige ontwikkelingen van onze kennis gedwongen opnieuw terug te keren tot deze vraag, die filosofie en religie eeuwenlang heeft achtervolgd, en deze in het licht van onze tijd aan een hernieuwd onderzoek te onderwerpen.

Met het oog op mijn onderzoek zal ik me wenden tot de eerbiedwaardige non-dualistische wijsbegeerte – een visie waar heelheid per definitie de grondtoon van is en waar tegenwoordig verschillende namen aan gegeven worden: eeuwige wijsbegeerte, theosofie, integrale filosofie, de primordiale traditie.

Alleen al door de belangrijkste stellingen en beginselen van deze duurzame wijsheid samen te brengen – wat ik in het eerste hoofdstuk probeer te doen – wordt het duidelijk dat deze elkaar in hoge mate aanvullen en verhelderen; dat ze zelf samengaan in een dynamisch geheel – net zoals op analoge wijze, en op een ander niveau, de verschillende kenwijzen zoals die belichaamd zijn in de wereldreligies en de wetenschappen een vollediger en rijker beeld van de werkelijkheid oproepen wanneer ze als geheel worden gezien.

Ik waag het te beweren dat niets minder dan de waarheid van de radicale eenheid van het bestaan nu als ontmoetingsplaats kan dienen voor de diverse volkeren en naties. De irenologie, de wetenschap van de vrede, misschien wel de jongste belangrijke discipline van de wereld, zal zich ongetwijfeld met deze bestaanswaarheid moeten gaan bezighouden en met de vraag hoe deze ontdekt kan worden in het diepste van elke kenwijze die we bezitten.

De Waarheid, met een hoofdletter, is onuitsprekelijk, zoals alle religieus- filosofische stelsels hebben ingezien. Toch is de waarheid de toetssteen van de mensheid. Hoe meer onze visie omvat, des te dichter naderen we de waarheid of de werkelijkheid.

Hoe kunnen we dan een omvattender visie ontwikkelen? Ik stel voor dat een voorname en onmisbare manier bestaat uit een integratie van de met elkaar overeenstemmende inzichten van de verschillende wijzen van kennen/voelen die tot onze beschikking staan – een integratie van mystieke, religieus-filosofische, wetenschappelijke en esthetische inzichten. Dit is kennelijk een *proces* – een dynamisch, gevoelsmatig proces, dat ver uitstijgt boven gewone cognitie of kennis.

Het serieuze probleem doet zich echter voor dat het onderwijs in grote lijnen een dergelijk proces nauwelijks bevordert. Onderwijsdeskundigen zitten nog vast in de “waardevrijheid” en het relativisme die volledig in tegenspraak zijn met het holisme.

Ik geloof dat het voor de wereldvrede en de gerechtigheid cruciaal zal zijn dat deze situatie verholpen wordt. Want ik ben ervan overtuigd dat deze voor een belangrijk deel af zullen hangen van het bereiken van een voldoende mate van heelheid bij een voldoende groot aantal van ons. Dit boek wordt bezielde door mijn wens om bij te dragen, hoe weinig ook, tot dit proces van integratie.

Ik moet bekennen dat dit boek het gevaar loopt een veel breder terrein te bestrijken dan gebruikelijk is in een enkel boek van één enkele schrijver – het omvat iets van de grote gebieden van filosofie, wetenschap, religie en wereldwijde maatschappelijke aangelegenheden. Een tekortkoming die hiervan het gevolg is, vrees ik, is een grotere beknoptheid dan wenselijk zou zijn. Aan de andere kant kan deze geconcentreerde en samenvattende benadering dienen als een effectief middel tot een *feitelijke* oefening in integratie. Bovendien heb ik, om aan dit bezwaar tegemoet te komen, naast de tekst een aantal passages uit de relevante literatuur weergegeven. Dit zijn uitspraken van erkende denkers die mij in het bijzonder leerzaam of welsprekend lijken, en die bedoeld zijn om de tekst aan te vullen en toe te lichten. Op deze manier bevat het boek behalve zijn eigen tekst een soort mini-bloemlezing over hetzelfde brede onderwerp. Veel citaten zijn in een kader van de hoofdtekst afgezonderd.

Je hoeft geen specialist te zijn, geloof ik, op zelfs maar één van de grote terreinen die in dit boek aan de orde komen (dat ben ik niet), laat staan op alle terreinen, om je te kunnen verdiepen in de filosofie van heelheid of het holisme. We hebben tegenwoordig – omdat de geest van synthese in de lucht hangt – een grote hoeveelheid grondige studies tot onze beschikking. Zonder degenen die me in mijn studies geholpen hebben of waarvan ik vrijelijk en rechtstreeks gebruik heb gemaakt zou ik deze poging niet hebben kunnen doen. Ik ben de betreffende auteurs zeer veel dank verschuldigd.

Dankwoord

In dit boek citeer ik uit en maak ik gebruik van vele geschriften, waaronder recente publikaties uit tal van disciplines en een aantal oudere, vooruitziende werken. Vanzelfsprekend zijn deze verwijzingen van uiteenlopende aard. Wat hen verwant doet zijn aan mijn verkenning van heelheid is hun integrerende benadering van hun onderwerp. Het zou voor mij nauwelijks mogelijk geweest zijn me te beroepen op verschillende grote domeinen van denken en ze met elkaar in verband te brengen zonder de hulp van deze schitterende voorraad wijsheid en informatie, een reservoir dat een treffend getuigenis vormt voor een toenemende geest van synthese. Ik ben dus veel dank verschuldigd, op verschillende manieren en in verschillende gradaties, aan deze auteurs; meer dank nog aan betrekkelijk weinigen, zoals zal blijken.

In een ander opzicht gaat mijn dank uit naar de volgende mensen. Door me te vragen voor verschillende schrijf- en lesopdrachten in het begin en het midden van de tachtiger jaren was Joy Mills, directrice van de School of Theosophy, Krotona Institute, een katalysator voor dit boek. Ik dank haar daarvoor, en ook voor het kritisch doorlezen van het manuscript.

Ik dank de volgende mensen voor het kritisch doorlezen van gedeelten van het manuscript: over religie, Robert Ellwood; over wetenschap, Patrick Milburn en Ralph Hannon. Desondanks zijn eventuele fouten of verkeerde interpretaties geheel voor mijn rekening.

Ik ben speciale dank verschuldigd aan Shirley Nicholson, de senior editor van de uitgever, voor het geduldig herhaaldelijk doorlezen van het manuscript in de loop van de bijna vier jaren van zijn ontstaan en voor het leveren van vele nuttige adviezen, waardevolle suggesties en bovendien een uiterst belangrijk ingrediënt: aanmoediging.

Diepe dank gaat uit naar Emily B. Sellon, voor wijze raad in verschillende fasen van het werk en voor haar opmerkzame en trefzekere redactie van een groot deel van het manuscript.

Toestemming

De volgende instanties dank ik voor hun toestemming om het volgende eerder verschenen materiaal te gebruiken:

Het gedicht "I came into the known", uit *The Poems of St. John of the Cross*, in de vertaling van Willis Barnstone. © 1972 Willis Barnstone. Herdrukt met toestemming van New Directions Publishing Corporation.

Herdrukt met toestemming van de uitgever uit *Toward The Recovery of Wholeness: Knowledge, Education and Human Values*, onder redactie van Douglas Sloane (New York: Teachers College Press. © 1981, 1984 Teachers College, Columbia University. Alle rechten voorbehouden.): Fragmenten van de bladzijden 9, 10, 14, 15, 28, 29, 52 en 53.

Tien korte fragmenten van de bladzijden 113, 120, 138, 138-9, 172, 173, 175, 175-6, 186-7 en 194 uit *Wholeness and the Implicate Order* van David Bohm (Ark Edition, 1983). © 1980 David Bohm. Herdrukt met toestemming van Routledge & Kegan Paul, Ltd.

Het fragment uit *Nature and the Greeks* (1954) van Erwin Schrödinger. Herdrukt met toestemming van Cambridge University Press.

Citaten uit *Science and the Modern World* van Alfred North Whitehead met toestemming van Macmillan Publishing Company en Cambridge University Press herdrukt. © 1925 Macmillan Publishing Company; hernieuwd copyright 1953 Evelyn Whitehead.

Figuur 2.5 op blz. 19 van *Elements of Biology* door Paul B. Weisz en Richard N. Keogh, vierde druk. © 1977, 1969, 1965, 1961 McGraw-Hill, Inc. Herdrukt met toestemming van MacGraw-Hill.

De fragmenten van "The Model of Open Systems: Beyond Molecular Biology" van Ludwig von Bertalanffy uit *Biology, History and Natural Philosophy*, onder redactie van A.D. Breck en W. Yourgrau, 1974. Herdrukt met toestemming van Plenum Publishing Corporation.

Het citaat uit *Evolution: A Theory in Crisis* van Michael Denton, 1986, Adler & Adler Inc. Herdrukt met toestemming van James B. Adler.

De gedeelten uit *Chaos* van James Gleick. © 1987 James Gleick. Alle rechten voorbehouden. Herdrukt met toestemming van Viking Penguin, een afdeling van Penguin Books USA, Inc.

De gedeelten uit *Physics as Metaphor* van Roger S. Jones. © 1982 University of Minnesota. Herdrukt met toestemming van de uitgever.

De citaten uit *The Self-Organizing Universe* van Erich Jantsch, Pergamon Press, 1980. Herdrukt met de vriendelijke toestemming van Anne Parks, 503 Foxen Drive, Santa Barbara, California 93105, houdster van het copyright.

De citaten uit *Synchronicity: The Bridge Between Matter and Mind* van F. David Peat. © 1987 F. David Peat. Herdrukt met toestemming van Bantam Books, een afdeling van Bantam, Doubleday, Dell Publishing Group, Inc.

De gedeelten uit *Towards a Just World Peace* onder redactie van Saul H. Mendlovitz en R.B.J. Walker. © 1987 Committee for a Just World Peace. Uitgegeven door Butterworths, in samenwerking met The Committee for a Just World Peace, World Policy Institute, New York. Herdrukt met toestemming van het World Policy Institute.

De gedeelten uit *One World, Many Worlds: Struggles for a Just World Peace* van R.B.J. Walker. © 1988 Linne Rienner Publishers Inc. Herdrukt met toestemming van de uitgever.

De citaten uit *The Economic Pursuit of Quality* (1988) door Michael Power. Herdrukt met toestemming van M.E. Sharpe, Inc., Armonk, New York 10504.